Göstergelerle Tasavvur Edilen Bir Dünya

Hayri Esmer

Halil Akdeniz'in sanatı, kültürün göstergeler üzerinden okunarak, düşünsel yaklaşım zemininde biçimlendiği deneysel arayışın ürünüdür. Çağdaş sanatın yeniden biçimlendiği bir süreçte tarih, kültür ve dil bileşenlerinin simgesel kodlar ile yeniden yorumunu ortaya koymaktadır. Özellikle kullandığı malzeme çeşitliliği, tuvale eklemlediği elemanlar, verili olanı dönüştürme arzusu ve mekanla kurulan ilişkilerde oluşan radikal dönüşüm, onun bu çabasının ayrıcalıklı bir yere konumlanmasını sağlamaktadır.

Halil Akdeniz modernist bir resim anlayışıyla işe başlamasına karşın, zaman içinde hızlı bir paradigma değişimi yaşamış ve sanatını bu anlayıştan uzaklaştırmıştır. Gerek tuval yüzeyi ile ilişkisinde yaşanan dönüşüm, gerekse kültürel bir durum olarak yaşamın biçimlendirilmesinde sorduğu sorular, onu değişim süreçlerine odaklanmasını sağlamış; dolayısıyla da sanatsal dönüşümünde yeniden tanımlanabilecek bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Gerçekten de bu süreçte onun, modernist resmin kurgu prensiplerinden uzaklaştığı, göstergelerin tekrarına ve geometrinin sınırsız olanaklarına dayalı bir dil tercihine yöneldiğini görmekteyiz.

Bu yapıtlar, dil olarak ne kadar çağdaş/gündelik kodlar ile örülmüş ise, köken olarak da yaşadığımız bu coğrafyanın kültür birikimine bağlı kalmış; onu sahiplenerek kendi bileşenine dönüştürmüştür. Hitit, Frig, Hatti, Grek onun bu coğrafyada izini sürdüğü ve kendine ait kılmaya çalıştığı kültürlerdir. Bu kültürlere, simge ve işaretler aracılığıyla atıf yapılması hem bir aidiyet duygusuyla hem de güçlü bir kültür vurgusu ihtiyacı ile ilişkilendiği söylenebilir. Ancak, bununla birlikte Halil Akdeniz, Anadolu kültürlerini de aşan evrensel bir bakış açısına sahiptir. Gerek bugün küresel dünyanın problemlerini temsil eden simgeleri kullanması, gerekse, öteki kültürlere yaptığı atıf, onu Anadolu kültürüyle ezdeşleştireceğimiz bakışın önüne geçer. Nitekim onun bu düşüncelerinin yansımalarını *Kültürlerarası* dizilerinde görmek mümkündür. Dolayısıyla da bu noktada yapıt, yeni

bileşenleriyle çok katmanlı bir tarihin karakterini içinde saklı tutan ve bizi farklı kültür gelenekleriyle ile yeniden yüzleştiren bir mecra haline gelmektedir. Katmanlar arasındaki bu tarihsel yolculuk, izleyiciye zamanlararası/kültürlerarası bir deneyim yaşatmakla birlikte, köklü bir tarih vurgusunu güçlü bir şekilde görünür kılmaktadır. Böylece çok kültürlü bir yaşam kimliği, onun yapıtlarında dönüşerek yaşamına devam etmektedir.

Halil Akdeniz'in yapıtlarında kültür vurgusu elbete güçlü bir yer taşır. Kültürün biçimlendirici ve yaşamı belirleyici bir karakter olması, ya da kültür aracılığıyla ancak yaşamı çözümlemenin ve anlamanın mümkün oluşu, onu yapıtlarının odağına oturtmasının nedenidir aslında. Akdeniz, en nihayetinde kültüre bel bağlamanın inancını taşımakta, dolayısıyla da onu temsil edecek güvenilir bir reçetenin peşindedir. Onun göstergesi olabilecek imgelerin arayışındadır. Bir çok değişen ile birlikte, değişmeyeni, bilginin arınmış, indirgenmiş halini temsil edecek kesin verileri sağlayacak bir recete. Bu çerçevede bakıldığında karşımıza simge, işaret ve temsiliyetle doğrudan ilişki sağlayan kodlar çıkacağı muhakkaktır. Işte, simgesel kodların önemi, onların taşıdığı kesin ve ikna edici veri temsiliyetinin en yalın halini gösteriyor olmasından dolayıdır.

Bu anlamda söylenebilir ki, Akdeniz'in sanatı, güçlü simgesel unsurlar ile ilişkilenen kurgular üzerinden inşa edilmiştir. Simgesel unsurlar, özü geregi toplumsal hafızaya ait verilen kodlandığı anlam taşıyıcı soyutlanmış unsurlardır. Anlam taşıyıcı olarak hem güvenilir, hem de biçimsel olarak indirgenmiş bir karaktere sahipler. Akdeniz, bu unsurların taşıdığı anlam derinliği ve zenginliği açısından önemser. Bu imler, cogunlukla Anadolu kültürlerine ait harfler, imler ve sembollerden oluşur. Ancak zaman içinde Akdeniz'in yapıtlarındaki bu simgesel unsurlar evrilerek dönüşür; gittikçe çeşitlenir. Farklı kültürleri temsil eden simgeler, evrensel semboller, küresel kodlar… Bu aynı zamanda bir anlam zenginliğine ve çeşitliliğine de yol açar. Aslında burada yaşanmış olan kadar yaşanıyor olanın, bugüne ait olanın da önemli görüldüğü ortada. Hatta süreç içinde gündelik olana ilginin baskınlığından bile bahsedilebilir. Ister tarihsel, ister gündelik olsun bu imlerin kendi kendini ürettiği yapıt yüzeyinde çoğalarak çağdaş anlatım dilleriyle örtüşen bir yapı kazandığı ve ilişkisel bir ortamın doğmasına olanak tanıdığı söylenmelidir. Bundan dolayıdır ki her biri kültürel bir kod taşıyıcısı olan bu imler, ötekilerle ilişkilerinden dolayı açılımı olabilen zengin bir yorum potansiyelini içerirler. Farklı dil, zaman ve anlam ilişkilendirmesi yapıtın katmanlı yapısını deşifre eder. Güncel olan ile tarih, yaşanmış deneyimlerle gelecek tasavvuru, gerçek ile yanılsama, oyun ile kurgu iç içedir. Aslında bu, çoklu bir kültür tasavvurunun zeminine işaret eder. Bu yönüyle Akdeniz, yapıtlarına eklemlediği bu kodlar ile zamanlararası bir ilişkinin arkeolojisini ve çok katmanlı, yoruma açık bir anlam dünyasını inşa eder.

Akdeniz bu imleri, bağlamlarından koparak, bazen geniş boşluklar içinde, bazen de tekrara dayalı bir çoğaltımla oluşturduğu kurgularda etkili bir görünürlüge kavuşturur. Boşluğun çoğu kez antik esere özgü tekstürel bir niteliğe sahip olması olayların çereyan ettiği *zamanı* ve *tarihi* hatırlatır. Zaman, tarih ve boşluk kavramı Akdeniz'in yapıtlarında hep yeniden biçimlenmektedir. Tarih, anlamsal değeri zengin imleri buluşturan geniş bir boşluk gibidir. Bu boşluk, aynı zamanda kendilerinden önce ve sonra yaşam sürmüş kültürlerin bir biriyle temas halinde olduğu ve yeniden çatıldığı bir düzlem olarak karşımıza çıkar. Bir bireşim alanıdır yapıt. Her bir zaman ve kültürün kendi öz niteliklerini koruyan, özerk bir karakter ortaya koyan bir alan... Bununla beraber ötekilerle diyaloğun oluşabildiği bir tassavur alanı… Akdeniz'in yapıtı burada söz konusu kodları anlamsal ve estetik ilişkileri üzerinden dönüştürerek yeni bir bağlamda varettiği bir zemine dönüşür. Farklı zamanların bir diyaloğu sanki. Tıpkı bugün varlıklarıyla tahayyül dünyamızı zenginleştiren coğul bir dünya tasavvuru gibi.

Bu çoklu tasavvur Akdenizi'in kurduğu geometri içinde hayat bulur. Aslında bunun salt bir geometri olduğunu söylemek çok güç. 20. Yüzyılın başında ortaya çıkan modernist geometri, göstergesel niteliklerinden arınmış, kurgusal, tasarımsal ve ruhsallığa atıfları olan bir geometriydi. Sözkonusu olan bu geometri ise, Akdenizin yapıtlarını bu bağlamda değerlenmek doğru olmaz. Bundan dolayı onun yapıtlarında kurulan ve inşa edilen geometrinin, salt geometriye indirgenen, onu merkeze alan modernist bir geometriden ayırmak gerek. Buna karşılık Akdeniz'in geometrisi, atıf nitelikli, bağlam oluşturan ve anlamsal kodları içeren yapısal bir şemaya karşılık gelir. Bu geometri, salt formları onayan bir geometrinin yerine yapıttaki diğer imler gibi anlamsal kodlar taşıyan ve diğer tüm göstergelerin ilişkilerini düzenleyen onları konumlandıran bir oyun alanı olarak var olur. Yapıtta ilişkilerin yapısal düzenini sağlayan, çoğu kez diğer göstergelerle eşdeğer olan bir denge faktördür. Kusursuz bir düzenden, öngörülmüş bir hesaplanmışlıktan çok keyfiliğin, sürprizlerin doğallığına karşılık gelmektedir.

Yapıtın böyle konumlanması ve çoklu bir değerlendirme süreciyle anlaşılabilirliği yapıtın başkaca nitelikleriyle de vurgulanabilir elbette. Sözgelimi konstrüktif eklentilerle tuvale eklemlenen yapı, tuvalin sınırlandırıcı dış hatlarının dönüştürülerek dilin bir bileşeni haline getirilmesi yada imgelerin heykelsi bir nitelik kazanması gibi… Halil Akdeniz'in yapıtı yüzey algısından uzaklaşan yapısal yaklaşımlar içindedir. Sanatçının yüzeye dair verili olanı yeniden düşünme sürecine tabii kıldığı, sorguladığı; ve haliyle de yeniden ele aldığını görmekteyiz. Dolayısıyla da tuvalin yassı özelliğinin zaman içinde yeterli gelmediği, dönüştüğü ve başka eklentilerle birlikte düşünmeyi gerekli kılan bir sürece doğru evrildiği

görülmektedir. Böylece yuval taşıyıcı bir unsur olmaktan gittikçe uzaklaşmış; yassılık kesintiye uğramıştır. Yassılığın gerek dip kısma doğru bir derinlige dönüşmesi, gerekse ön düzleme doğru boyutlanarak fiziksel bir hacim oluşturması, resmin yarı heykelsi diyebileceğimiz bir boyuta evrildiğini göstermektedir. Bu haliyle yassılık yapıtta tek belirleyici özellik olma niteliğini kaybetmiştir. Artık söz konusu olan düzlem-derinlik, boşluk-doluluk gibi kavramlardır, dolayısıyla da mekandır. Yanılsama fiziksel olanla biraradadır; ve zaman içinde Akdeniz'in bu kavramların da yorumundan hareketle imgeleri nesnelere dönüştürdügüne tanık oluruz. Bazen bağlamlarından koparak duvar yüzeyinde bir düzenlemeye, bazen de yüzey ile ilişkilendirilen bir objeye dönüştüğünü görürüz. Birbirine eklemlenmeler, ahşap konstrüksüyonlar, metal bağlantılar, farklı malzeme kullanımı ve yöntem tercihleri.... Özellikle de yüzeyde benzeşen göstergelerin sonsuzca çoğalması ve üstüste yığılarak birbirini etkisizleştirme stratejisi, günümüz yaşam kültürünün kodlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Aslında tüm bunlar, Akdenizin tuval yüzeyi ile bir hesaplaşma içerisine girdiği, bunu kendi tarihsel mitolojisi içerisinde dönüştürdüğü, ve sonuçta da heterojen buluşma alanı olarak yapıtını eklektik bir organizmaya dönüştürdüğünü göstermektedir.

Sonuç olarak söylenebilir ki, Halil Akdeniz 80'li yıllardan bu yana, dilini yeniden oluşturma sürecinde, yeni kurgu seçenekleri üretirken, mekanı daha fazla yapıta dahil etmek istediği görülmektedir. Bu süreç, önceleri tuval yüzeyinde bölünmeler ve ayrıksı karakterlerin, tekniklerin görülür olmasıyla başlamış; zamanla tuvale eklemlenmiş konstrüksiyonlar ve malzeme çeşitliliği ile evrilmiştir. Bugün ise, giderek tuvalin dışına taşan ve mekanı da içeren radikal bir değişime uğramıştır.